

УДК 378.018.43

М. М. Сідун,

кандидат педагогічних наук, доцент
(Мукачівський державний університет)
sidunmm@gmail.com
ORCID: 0000-0001-7468-4263

ПОРТФОЛІО У СИСТЕМІ ЗАСОБІВ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТІВ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

У статті з'ясовано значення використання сучасної інноваційної освітньої технології "Мовне портфоліо" для професійного становлення майбутнього вчителя англійської мови. Досліджено систему сучасних поглядів на стан проблеми використання технологій контролю та сформульовано практичні рекомендації з упровадження технології портфоліо, вимоги до роботи з ним як з боку викладачів, так і – студентів. Обґрунтовано положення щодо необхідних елементів портфоліо.

Ключові слова: сучасні інноваційні технології, майбутній учитель, англійська мова, внутрішня мотивація, зовнішня мотивація, технологія "портфоліо", професіоналізм.

Постановка проблеми. На фоні зменшення аудиторних годин викладачі іноземної мови мають складне завдання підвищення мотивації до вивчення предмета, узгоджуючи зміст занять із Рекомендаціями Комітету Ради Європи, а також із вимогами Типових програм з іноземних мов. Завдання викладача полягає в підтриманні прагнень студентів краще знати англійську мову. Виходячи з цього, важливим стає розвиток у студентів інтересу і мотивації до навчання, де запорукою успішності стають прагнення самостійного творчого осмислення знань, уміння критично опрацьовувати інформацію, приймати нестандартні рішення та продукувати нові ідеї.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняні і зарубіжні вчені одностайні у визначенні значущості використання мовного портфоліо серед них: І. Беженар, І. Юдіна, Н. Гальськова, З. Нікітенко, Є. Полат, Р. Aarts, R. Broeder, P. Pavlow, P. McLagan, O'Malley J. Michael, L. Pierce, T. Oliynyk [1]. На позначення мовної різноманітності у стратегічних документах Ради Європи вживаються поняття "мультилінгвізм" і "плюрилінгвізм". Перше стосується використання кількох мов у межах певної соціальної спільноти, а друге визначається як здатність користуватися різними мовами з метою обміну інформацією та участі в міжкультурній комунікації [2].

Формулювання цілей статті. Обґрунтувати значення використання сучасної новітньої технології "Мовне портфоліо" для становлення професіоналізму майбутніх учителів англійської мови.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогодні Європейське мовне портфоліо набуло відповідного статусу в освітній практиці, завдяки своїм універсальним функціям і завданням. Мовне портфоліо "English Language Portfolio" було розроблене з метою стандартизації вимог до вивчення іноземних мов. Використання цієї технології на заняттях із майбутніми вчителями англійської мови стає дієвими інструментом підвищення внутрішньої мотивації до вивчення англійської мови і становлення професійних якостей.

Проблема мотивації в навчанні виникає під час вивчення кожної дисципліни, однак особливого значення набуває проблема мотивації професійного вдосконалення рівня знань англійської мови майбутніми вчителями. Психологи визначають різні види мотивації людини до вивчення іноземної мови. Так, у широкому розумінні є зовнішня і внутрішня мотивації, які так само можуть поділятися на широку соціальну й вузьку особистісну мотивації, а також на близьку та дистантну. Широку соціальну мотивацію психолог П. Якобсон розглядає як таку, що пов'язана з гострим переживанням громадянського обов'язку перед країною, оточенням. Вона має зв'язок із думками про навчання як шлях до накопичення культурних цінностей і трансфер добра і користі. Щодо вузької особистісної мотивації, то вона визначається ставленням до оволодіння іноземною мовою як способу самоствердження та шляху до добробуту. Зовнішня мотивація може бути дистантною, тобто далекою, що передбачає кінцевий результат навчання. Саме цей різновид налаштовує майбутніх учителів на досягнення кінцевої мети навчання. Внутрішня ж мотивація націлює не на кінцеву мету навчання іноземної мови, а на проміжні результати, що спонукають студента до подолання перешкод і надають йому можливість відчувати успіх на проміжних етапах оцінювання власної діяльності.

В Україні у 2003 році було вперше презентовано європейське мовне портфоліо після апробації його в 15-ти країнах Європи. Лінгвістичний комітет Ради Європи розробив його з метою стандартизації вимог до викладання й оцінювання досягнень у галузі вивчення іноземних мов громадянами європейських країн. Мовна освітня політика, якої дотримується Комітет Ради Європи, забезпечує розвиток плюрилінгвізму і створює можливості усім європейським громадянам для розвитку своїх лінгвістичних здібностей. Отже, навчання іноземної мови розглядається як формування індивідуальної лінгвістичної, мовної і соціокультурної компетенції людини. З огляду на це, актуальності набуває використання

єдиного інструменту визначення, оцінювання й аналізу рівня сформованості зазначених компетенцій, тобто сукупності знань і вмінь, набутих людиною під час навчання. Таким інструментом стає Європейське мовне портфоліо, яке дає змогу зафіксувати й самостійно проаналізувати власні досягнення та недоліки в навчанні в період вивчення конкретної мови.

У сучасній педагогічній практиці під поняттям "портфоліо" розуміють: 1) сучасну освітню технологію; 2) продукт діяльності. У нашій статті поняття "мовне портфоліо" розглядається як сучасна освітня технологія, в основі якої – метод аутентичного оцінювання результатів навчальної діяльності студентів на практичних заняттях з англійської мови [3]. Портфоліо-технологія відповідає основним тенденціям розвитку сучасної української освіти у сфері вивчення іноземних мов, а саме: розробки особистісно-орієнтованих технологій в освітньому просторі, пошуку форм і методів комплексного оцінювання мовних досягнень у межах компетентнісного підходу, а також пошуку ефективних засобів розвитку особистісних якостей, необхідних для конкурентоздатності на ринку праці й у міжкультурному просторі.

Використання європейського мовного портфоліо на практичних заняттях із майбутніми вчителями англійської мови сприяє реалізації таких завдань, як: формування мотивації до результативної навчальної діяльності, розвиток пізнавальних навичок студентів, а також здатності до об'єктивної самооцінки творчих здібностей, набуття вміння орієнтуватися в інформаційному просторі, критично осмислюючи його, і самостійно конструювати свої знання, прогнозувати й організовувати свою діяльність відповідно до поставленої мети, формувати свідоме ставлення до майбутнього працевлаштування та власної професійної здатності.

Аналіз сучасної науково-методичної літератури свідчить, що використання методу "Портфоліо" у ВНЗ є недостатньо розробленим і носить швидше проектний характер, ніж описовий або методичний. Розглядаючи тему використання "Портфоліо" у ВНЗ, слід звернутися до успішної практики цього методу в загальноосвітній школі.

Викладач, який планує працювати за технологією "мовного портфоліо" має провести вступне заняття з майбутніми вчителями англійської мови. На цьому занятті слід пояснити студентам, що означає поняття "портфоліо", "європейське мовне портфоліо", розповісти про його різновиди, навести приклади, обґрунтувати основну мету і завдання ведення портфоліо. Необхідно донести інформацію щодо європейських рівнів володіння іноземною мовою і стандартів, визначитися з формою ведення документа (письмовий, електронний), вказати на проміжні та кінцеві цілі, окреслити перспективи і спланувати основні розділи цього документа. Доречно підкреслити важливість ведення мовного портфоліо для майбутньої професійної діяльності, оскільки цей метод виконує не тільки освітню й розвивальну функції, а й соціальну – накопичені вміння й знання, відображені в портфоліо, надають можливість успішного працевлаштування й упевненості в собі.

Розглянемо детальніше компоненти мовного портфоліо та їх призначення. У загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти визначені три обов'язкові компоненти мовного портфоліо: мовний паспорт, мовна біографія та досє. Так, у мовному паспорті ("Language Passport") пропонується розміщувати різноманітні фото й особисту навчальну інформацію. Студент, який вивчає англійську мову, має чітко усвідомлювати основні рівні володіння мовою, визначені загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти – А, В, С. Зазначені рівні визначаються за основними видами мовленнєвої діяльності: розуміння (усної форми мови – аудіювання та писемної – читання); говоріння (монолог як форма продуктивного говоріння або діалог як інтерактивне говоріння); письмо як окремий продуктивний вид мовленнєвої діяльності. Відповідно до цього мають бути сформовані етапи вивчення, які відображені в портфоліо, а також результати оцінювання виконаних тестів, завдань, участі в різних заходах тощо. У цьому розділі визначається кінцева мета й формулюються основні етапи навчання на рік, де вказуються тематичні блоки, якими студент має оволодіти, кількість модулів, тестових завдань, проектів, що заплановані. Важливо навчити студентів планувати ведення портфоліо так, щоб вони розуміли кінцеву мету й знали, якою кількістю інформації вони мають оволодіти і якого рівня вони досягають, закінчивши черговий семестр навчання. На початку навчання саме у мовному паспорті студент має вказати, якого рівня володіння англійською мовою він має досягти [4]. Відповідно до державного стандарту, отримуючи диплом "Вчителя англійської мови і літератури" за освітньо-кваліфікаційним рівнем "спеціаліст", випускник повинен володіти мовою на рівні С 2, що передбачає: відсутність яких-небудь труднощів у розумінні будь-якого повідомлення; високий рівень читання текстів, розуміння всіх форм писемної мови, навіть складних текстів; у процесі говоріння студент повинен уміти аргументовано доводити власний погляд, стилістично оформлюючи його відповідно до контексту; на рівні С2 володіння випускником писемною формою мовлення характеризується вмінням писати складні повідомлення, листи відповідно до стилю й контексту, логічно структуруючи їх [5].

Обов'язковим компонентом мовного портфоліо є мовна біографія ("Language Biography"), яку використовують для встановлення короткострокових або проміжних цілей (short-term aims). У цьому розділі портфоліо студент фіксує план роботи на (семестр, рік), прогнозований результат, проміжні

оцінювання викладачем рівня володіння англійською мовою, значущі етапи мовного й міжкультурного спілкування. До розділу "Language Biography" мають бути внесені також оцінювальні таблиці. Таблиця (Assessment / Review chart) має вигляд графіка із вказівкою на вид мовленнєвої діяльності, що оцінюється викладачем. Таблиця з назвою "Selfassessment chart" також є графіком, де студент вчиться надавати об'єктивну самооцінку, відповідно до розроблених критеріїв оцінювання навчальних досягнень. За бажанням студент може побудувати діаграму, за якою легко простежити зростання, стабільність або зниження рівня володіння англійською мовою. Це ефективний засіб, що розвиває вміння самоаналізу, самооцінки та рефлексії майбутніх учителів англійської мови [6].

У портфоліо також може бути аркуш самоосвіти, де студент обирає тематику або спрямування, за яким він бажає розвивати знання мови. В аркуші можуть бути різні кулінарні рецепти, біографії відомих людей, музичні вподобання, сучасні пісні, опис різних країн світу, тобто все, що може цікавити певного студента. У такому разі студент має право обирати форму ведення цього аркуша. Доречно також розмістити в портфоліо аркуш власних досягнень, де фіксуються особисті досягнення з різних видів мовленнєвої діяльності, а також визначається рівень оволодіння іноземною мовою (в обсязі вивченої теми).

Третім розділом мовного портфоліо є Досьє (Dossier), що містить виконані студентом роботи, які він вважає цінними для себе і які відображають його досягнення: різноманітні тестові завдання, модульні роботи, листування іноземною мовою, пісні, які вивчив, вірші, що знає напам'ять, проекти, у яких брав участь, щоденник іноземною мовою, творчі завдання, доповіді тощо. У Досьє також можуть бути різні дипломи, сертифікати, свідоцтва щодо вивчення англійської мови. Отже, сутність портфоліо полягає в тому, щоб надати можливість майбутнім учителям англійської мови виявити все, на що вони здатні по закінченню вивчення курсу англійської мови. Цей метод також допомагає проводити ефективну самооцінку знань і вмінь, вказує на слабкі сторони й стимулює саморозвиток. Окрім цього, майбутні вчителі англійської мови, створюючи власні портфоліо, набувають компетентності у веденні учнівських портфоліо. Використовуючи Європейське мовне портфоліо в навчанні, майбутні вчителі ознайомлюються із загальноєвропейськими рівнями володіння мовою, вчать працювати з ними. У розділі Досьє для успішної реалізації культурно - освітнього потенціалу англійської мови має бути відображена інформація щодо прочитаних книжок, переглянутих художніх і документальних фільмів, відвідуваних освітніх сайтів з обов'язковим аналізом і висновками щодо їх корисності для саморозвитку. Важливо те, що до структури портфоліо входять не лише будь-які офіційно визнані досягнення, здобуті студентом у курсі вивчення мови, а й фіксація неформального досвіду, що охоплює міжкультурні контакти з носіями англійської мови. Це рекомендований перелік матеріалів мовного портфоліо. Кожний учитель може вносити зміни відповідно до рівня учнів, вікових особливостей, предмета тощо [7].

Безумовно, зазначена технологія передбачає організацію поетапної діяльності на практичних заняттях з іноземної мови. Проаналізувавши компоненти мовного портфоліо, зупинимося на семи етапах діяльності в межах освітньої технології "Портфоліо". Першим етапом діяльності вважається етап "мотивації і цілепокладання", де викладач пояснює актуальність і важливість створення портфоліо. На другому етапі відбувається розробка структури матеріалів портфоліо й готується докладний опис розділів, які увійдуть до змісту портфоліо. На цьому етапі необхідно попередити студентів про те, що структура портфоліо може бути гнучкою, тобто кількість розділів і аркушів у ньому не є фіксованими. На третьому етапі відбувається планування діяльності щодо збору інформації, визначення джерел, узгодження стандартів оформлення й підготовки матеріалів для презентації, а також розробка критеріїв оцінювання накопичуваних матеріалів. Четвертий етап – це безпосередньо етап збирання й оформлення матеріалів. Корисно проводити проміжні тренінги та консультації з питань, які виникають на цьому етапі. П'ятим етапом вважається етап спроби презентації матеріалів портфоліо, на шостому етапі презентується портфоліо з погляду його мети й доцільності використання, сьомий етап діяльності є оцінювальним, оскільки на ньому відбувається оцінка результатів діяльності щодо оформлення й використання матеріалів портфоліо. На сьомому етапі викладач має провести підсумкову рефлексію виконаної роботи і вмотивувати студентів на подальшу роботу у межах цієї технології.

Викладач, який працює за освітньою технологією "Портфоліо" має взяти до уваги деякі корисні поради: розділи портфоліо можна не нумерувати, а розташовувати у вільному порядку за бажанням; результат тестових робіт, модулів, залікових робіт корисно датувати, щоб мати можливість відстежити динаміку навчання; портфоліо не слід використовувати для порівняння студентів між собою, необхідно кожного разу акцентувати на тому, що порівняння відбувається тільки в межах власних досягнень, тобто "Я – сьогодні" з "Я – учора"; рекомендовано пояснювати принципи валідності самооцінки, щоб не завищувати або не занижувати її; майбутній учитель повинен розуміти, що зовнішній вигляд портфоліо має важливе значення, оскільки це документ [1]. Досвід роботи за цією технологією свідчить, що варто враховувати етичний бік ведення портфоліо – перегляд портфоліо можливий тільки з дозволу його власника. Важливою також вважаємо фіксацію кожного успіху студента у процесі навчання, оскільки це є найкращим стимулом для розвитку. Наприкінці навчального року викладач може відвести час для

проведення підсумкового заняття-презентації, де визначатимуться переможці в різних номінаціях: "Найкраще оформлення", "Найоригінальніше портфоліо", "Найталановитіше портфоліо" тощо.

Як переконуємося, накопичуючи й аналізуючи свої практичні досягнення за технологією портфоліо, майбутній учитель англійської мови застосовує набуті знання і, виходячи з життєвого досвіду, оцінює та переоцінює свою діяльність. Поступове оцінювання досягнень, власних успіхів стимулює процес удосконалення й самовдосконалення, що не припиняється після досягнення якогось певного рівня. Повільно просуваючись уперед, на проміжних етапах студент формулює нові цілі та бачить перспективи. Вагомим аргументом на користь застосування технології мовного портфоліо є його можливість розвивати особистість через підструктури мотивування, цілепокладання, орієнтування, самоактуалізації, самореалізації, самоконтролю, самооцінки та корекції. У межах роботи за цією технологією розв'язується проблема планування процесу вивчення та практичного результату, а оцінювання розглядається як елемент стимулювання та навчання, де негативна оцінка є приводом до рефлексії. Технологічна роль викладача у процесі розвитку студента визначається необхідністю формування нових зон у свідомості майбутнього вчителя, закладання фундаменту нових понять, узагальнень за допомогою навчального матеріалу.

Дотримання правил ведення портфоліо та ретельна робота студентів із ним – це накопичення досвіду для подальшої роботи з учнями на уроках англійської мови, оскільки на сьогодні й в основній, і в початковій школах цей метод вважається одним із найефективніших інструментів самооцінювання. Набутий досвід поступового оволодіння рівнями англійської мови та фіксування етапів становлення мовленнєвої, мовної і соціокультурної компетенції в портфоліо стає корисним у впровадженні такого ж підходу до навчання учнів. Головна мета портфоліо – набуття комунікативної компетенції студентами – реалізується через досягнення проміжних цілей, а в умовах переходу загальноосвітньої школи до профільного навчання цей метод стає незамінним, оскільки майбутні вчителі починають готуватися до використання його ще у період навчання у ВНЗ, набуваючи досвіду перетворювати європейське мовне портфоліо на об'єкт власної проектної роботи та презентувати його перед громадськістю [3: 9]. Завдяки використанню Європейського мовного портфоліо процес навчання іноземних мов стає прозорішим для студентів, допомагає самостійно розвивати здатність до самооцінювання, що сприяє поступовому зростанню відповідальності за власне навчання. Цей метод також відповідає позитивному налаштуванню на успіх, оскільки його сутність полягає у зміщенні акценту з того, чого студент не вміє і на що він не здатний, на те, що він вміє і до чого здатний.

Висновки. Отже, використання інноваційної технології мовного портфоліо має важливе значення не тільки для формування мотивів вивчення англійської мови в майбутніх учителів англійської мови, а й для становлення їх професіоналізму. Використання викладачами методу "портфоліо" значно вдосконалює самостійну роботу та формує стійку мотивацію майбутніх учителів англійської мови до навчання. Ця технологія не лише розвиває внутрішні мотиви до навчання, а й формує потребу до накопичення інформації, її критичного осмислення та самостійного подолання труднощів, які виникають під час вивчення англійської мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИЙ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Європейське Мовне Портфоліо : методичне видання / Уклад. О. Карп'юк. – Тернопіль : Лібра Terra, 2008. – 112 с.
2. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти : вивчення, викладання, оцінювання / науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.
3. Карп'юк О. Європейське мовне портфоліо / О. Карп'юк // English. – 2011. – № 15.
4. Програма з англійської мови для професійного спілкування / автор. кол.: Бакаєва Г. Є., Борисенко О. А., Зуєнок І. І., Іваніщева В. О., Тодорова Н. Ю. та ін. – К. : Ленвіт, 2005. – 119 с.
5. Полат Е. С. Портфель ученика / Е. С. Полат // Иностранные языки в школе. – 2002. – № 1. – С. 22–27.
6. Oliinyk T. Portfolio for Young Learners : Objectives, Structure and Types / T. Oliinyk // Reaching out to Children : All-Ukrainian scientific and practical conference. Conference abstracts. – Horlivka : Publishing House of Horlivka State Pedagogical Institute of Foreign Languages, 2005. – P. 47–49.
7. O'Malley J. Michael Authentic assessment for English language learners / J. Michael O'Malley, L. Valdez Pierce // Practical approaches for teachers. – Longman, 1996. – 268 p.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Yevropeis'ke Movne Portfolio [European Language Portfolio] : [metodychne vydannia] / Uklad. O. Karpiuk. – Ternopil' : Libra Terra, 2008. – 112 s.
2. Zahal'noievropeiski rekomendatsii z movnoi osvity : vyvchennia, vykladannia, otsiniuvannia [European-wide Recommendations on Language Education : Study, Teaching, Evaluation] / Naukovyi redaktor ukrainskoho vydannia doktor ped.nauk, prof. S. Yu. Nikolaieva. – K. : Lenvit, 2003. – 273 s.
3. Karpiuk O. Yevropeiske movne portfolio [European Language Portfolio] / O. Karpiuk // English. – 2011. – № 15.

4. Prohrama z anhliis'koi movy dlia profesiinoho spilkuвання [English Language Program for Professional Communication] / avtor. kol. : Bakaieva H. Ye., Borysenko O. A., Zuienok I. I., Ivanishcheva V. O., Todorova N. Yu. ta in. – K. : Lenvit, 2005. – 119 s.
5. Polat E. S. Portfel' uchenyka [Portfolio of the Pupil] / E. S. Polat // Inostrannyye yazyky v shkole [Foreign Languages at School]. – 2002. – № 1. – S. 22–27.
6. Oliinyk T. Portfolio for Young Learners : Objectives, Structure and Types / T. Oliinyk // Reaching out to Children : All-Ukrainian Scientific and Practical Conference. Conference Abstracts. – Horlivka : Publishing House of Horlivka State Pedagogical Institute of Foreign Languages, 2005. – P. 47–49.
7. O'Malley J. Michael Authentic Assessment for English Learners / J. Michael O'Malley, L. Valdez Pierce // Practical Approaches for Teachers. – Longman, 1996. – 268 p.

Сидун М. М. Портфолио в системе средств оценивания учебных достижений студентов профессионально-педагогических специальностей.

В статье выяснено значение использования современной инновационной образовательной технологии "Языковое портфолио" для профессионального становления будущего учителя английского языка. Исследована система современных взглядов на состояние проблемы использования технологий контроля и сформулированы практические рекомендации по внедрению технологии портфолио, требования к работе с ним как со стороны преподавателей, так и студентов. Обосновано положение об необходимых элементах портфолио.

Ключевые слова: современные инновационные технологии, будущий учитель, английский язык, технология "портфолио", профессионализм.

Sidun M. M. Portfolio in the System of Means for Evaluating Academic Achievements of Students of Professional-Pedagogical Specialties.

The urgency of the study is the attempt to consider the main problems of creation, the principles and theoretical foundations of the use of Portfolio technology in the system of assessing foreign students' achievements. The object of research is the process of preparing a portfolio in the evaluation system. The purpose of the work is to study the creation and application of a portfolio in the system of means for evaluating the academic achievements of students of vocational and pedagogical specialties, ascertaining the role of the future teacher's portfolio in enhancing professional competence.

The use of the European language portfolio in practical classes with future teachers of English helps to achieve such tasks as: forming motivation for productive learning activities, developing cognitive skills of students, as well as the ability to objectively self-assess creative abilities, gaining the ability to navigate the information space, forecasting and organizing their activities in accordance with the goal, forming a conscious state future employment and self-employment.

The use of innovative technology of language portfolio is important not only for the formation of motives for learning English in future English teachers, but also for their professional development. The use of teachers by the method of "portfolio" greatly improves independent work and forms a steady motivation of future English teachers to study. This technology not only develops internal motivation for learning, but also forms the need for the accumulation of information, its critical reflection and self-overcoming the difficulties that arise while learning English.

Key words: modern innovative technologies, inner and outer motivation, studying English, "portfolio" technology, future teacher of English, professionalism.